

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ХОМКО ЛЕСЯ ВАСИЛІВНА

УДК 34(477)(091) «12/19»

**ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
МІСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
СЕМКІВ Віталій Остапович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
заступник декана юридичного факультету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
КІСЕЛИЧНИК Василь Петрович,
Національна академія прокуратури України,
завідувач наукової частини

кандидат юридичних наук, доцент
ПОЛКОВСЬКИЙ Микола Федорович,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
доцент кафедри історії держави і права

Захист відбудеться «25» жовтня 2013 р. о «14.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14, зал засідань юридичного факультету, ауд. Г – 409).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий «24» вересня 2013 р.

**В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради
доктор юридичних наук,
доцент**

В. М. Бурдін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток місцевого самоврядування та муніципального права в Україні можливий за умов визнання, відстоювання та захисту універсальних європейських цінностей на засадах національної самобутності, що спонукає до порівняльно-історичного осмислення ролі міст і міського права у формуванні правової традиції українського народу. Нові напрями розвитку української історико-правової науки, сучасна методологія історико-правових досліджень дозволяють актуалізувати синтетичне вивчення складних суспільних явищ, необхідне не тільки для збереження вітчизняних правових традицій, а й для історіософського забезпечення юридичною наукою подальшого правового розвитку України.

Для історико-правових досліджень міських громад і міського права останніх років характерне істотне накопичення фактичного матеріалу, фундаментальний аналіз якого фактично утвердив історію громад і муніципального права як окрему сферу наукового пізнання. Причому для цієї сфери характерною є загальнонаукова закономірність – період накопичення фактичного матеріалу змінюється періодом критичного наукового осмислення і узагальнення. Власне тоді відбувається перевірка результативності і збагачення пізнавальних засобів науки, створюються передумови для переходу її на якісно новий рівень розвитку.

У дослідженні міського самоврядування та міського права українська історико-правова наука не вперше переживає перехід від накопичення фактичного матеріалу до його порівняння та узагальнення. Традиція порівняльного дослідження міського права в українських містах сформувалася ще на початку становлення української науки історії права у XIX – на початку XX століття. Проте фундатори цієї традиції М. Владимирський-Буданов, Ф. Тарановський, С. Іваницький-Василенко та інші в основному досліджували середньовічне міське право, а не сучасне їм міське право Нового часу. Українські вчені XX та початку XXI ст. забезпечили наступність традиції порівняльного дослідження міського права, поглибивши вивчення середньовічного міського права та досліджуючи міське право Нового часу. Завдяки працям В. Кульчицького, М. Падоха, Б. Тищика, А. Яковліва, Т. Цюцюри, В. Кіселичника, М. Кобилецького, П. Гураля, О. Ярмиша, О. Головка, І. Усенка, Н. Толкачової, Є. Харитоновна, В. Семківа та інших відбулося становлення синтетичної порівняльної історії міського права в Україні. Саме вона як окремий напрям історико-правових досліджень застосувала засади продуктивної наукової творчості у дослідженні міського права, вказані В.І. Вернадським, а саме: проводити детальний аналіз.

Порівняльний дослідницький підхід найбільше відповідає цим вимогам у вивченні історії міського права в Україні, яке за своєю сутністю є компаративним, соціально і культурно обумовленим, багатоманітним за змістом та формами. Окрім того, порівняльний підхід у парі з цивілізаційним поєднує міста, міські громади, міське право, правову культуру, правову традицію народу в історичну цілісність, яка дозволяє глибоко досліджувати сутність міського права і його зв'язок з іншими історичними явищами.

Актуальності теми дослідження додає практична потреба розвитку муніципального права України, яке серед іншого ґрунтується на традиції місцевого самоврядування та самоврядного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане на кафедрі теорії та історії держави і права факультету підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ відповідно до Закону України від 30.06.1993 р. «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», постанови Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1767 «Про затвердження комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки», наказу Міністерства внутрішніх справ України від 29.07.2010 р. № 347 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 років» у межах теми «Філософсько-правові та теоретично-історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (номер державної реєстрації 0109U007855).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у створенні порівняльної історії міського права в Україні XII – XIX ст., поглибленні знань про загальне і особливе у його розвитку в українських містах, про правові цінності як результат історії міського права та складову української правової традиції.

Для досягнення поставленої мети потрібно було вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати стан порівняльно-історичного дослідження міського права в українських містах XII – XIX ст.;
- сформувати джерельну базу дослідження відповідно до його географії та хронологічних рамок;
- використати сучасне розуміння міського права та методологічних засад порівняльно-історичних та порівняльно-правових досліджень як основу методології порівняльного вивчення історії міського права в українських містах XII – XIX ст.;
- провести періодизацію історії міського права в Україні для синхронного та діахронного її дослідження;
- з'ясувати історико-правові передумови становлення та розвитку міського права в Україні;
- дослідити середньовічне міське право в Україні, виокремити та порівняти його складові: магдебурзьке право (аутентичне та трансформоване), звичаєве право, право національних громад;
- провести порівняльний аналіз основних функцій середньовічного міського права, історичного досвіду різних українських міст, правового регулювання самоврядних, земельних, майнових, фінансових, торгівельних, цехових та інших відносин;
- здійснити порівняльний аналіз правового статусу українських міст в Австрійській (Австро-Угорській) та Російській імперіях;
- проаналізувати законодавство Австро-Угорщини та Росії про міське самоврядування ;
- дати порівняльну характеристику основних рис міського права українських міст в період їх входження до складу Австро-Угорської та Російської імперій.

Об'єктом дослідження є міське право в українських містах XII – XIX ст. як юридичне явище.

Предмет дослідження – правова природа, закономірності становлення та особливості застосування міського права у містах, які існували на українських землях у XII–XIX ст.

Методи дослідження. Систему філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження сформовано навколо її ядра концептуального порівняльного підходу. Таку світоглядну позицію автора обумовило визнання порівняльного підходу невід'ємною частиною філософії історії та філософії права, а також те, що порівняння, будучи загальним методом наукового пізнання, не має жодних обмежень у предметній сфері.

З урахуванням світоглядної позиції автора серед методів юридичної науки обрано порівняльно-правовий метод, доповнений догматичним (за його допомогою досліджувалися норми міського права) та системним методом (за його допомогою визначено місце міського права в історії права України, в українській правовій традиції тощо).

Центральним серед спеціальних методів науки історії держави та права став історико-юридичний порівняльний метод, з допомогою якого досліджувалися джерела міського права та його основні інститути. Центральне місце у системі методів дослідження цього методу забезпечило багатство конкретних пізнавальних прийомів, зокрема встановлення достовірності джерел міського права, критики, письмових джерел дослідження, лінгвістичного порівняння, синтезу, індукції, дедукції.

Для встановлення хронологічних меж дослідження, виділення основних етапів історії міського права, обґрунтування джерельної бази використано історико-правовий метод з методичними прийомами генетичного членування (етапи генези міського права), конкретно-історичного (послідовні зміни змісту та форм міського права) та ретроспективного дослідження (наступність у розвитку міського права, його трансформація з приватного у публічне).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим порівняльно-історичним дослідженням міського права XII – XIX ст. в Україні.

У результаті проведеного дослідження *уперше*:

- визначено порівняльну історію міського права в Україні як відносно самостійний напрям історико-правової науки, в рамках якого доведено, що міське право є суспільним явищем, виникло за певних історичних умов, пройшло тривалий історико-правовий процес формування, залежний від характеру суспільних, зокрема, міських відносин, рівня розвитку суспільства в цілому, інтересів та мети певних станів та інших соціальних груп, світоглядних уподобань правителів;

- доведено єдність та наступність процесу формування сучасного муніципального права України, який включає послідовну зміну стадій формування звичаєвих, договірних, самоврядних норм, і для якого вирішальне значення мала інституалізація практики міського самоврядування;

- встановлено правові цінності, сформовані у результаті історичного розвитку міського права, з'ясовано їх роль у формуванні правової традиції українського народу;

- узагальнено конкретно-історичний досвід діяльності держав на українських землях щодо трансформації міського права з приватного у публічне, уніфікації міського права, одержавлення життя міських громад, реалізації та гарантування права міських громад на самоврядування;

удосконалено:

- дослідження феномена самотності міського права в українських містах як необхідної умови розвитку правової традиції українського народу;

- класифікацію джерел міського права, розмежовано поняття історичних джерел міського права та історичних форм міського права;

- порівняльний підхід у дослідженні основних інститутів міського права, його принципів і правових конструкцій;

набули подальшого розвитку:

- дослідження передумов виникнення та історичного розвитку міського права в Україні;

- методологія порівняльно-історичного дослідження міського права в Україні;

- дослідження впливу теорії місцевого самоврядування та конкретно-історичних моделей місцевого самоврядування, насамперед, австрійської та російської на розвиток міського права в українських містах;

- положення про формування засад міського права, зокрема взаємозумовленість прав та обов'язків міщан, рівноправність міських громадян, виборність міської влади, судова юрисдикція міста, правовий захист міста у відносинах з державою, державною владою, іншими містами.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційні положення, висновки та пропозиції дозволяють виділяти порівняльну історію міського права як окремий напрям історико-правових досліджень. Отримані у рамках цього напрямку достовірні знання можуть бути використані для гармонізації муніципального права України з європейськими стандартами міського самоврядування та законодавством про місцеве самоврядування. Встановлені подібності та відмінності у розвитку міського права українських міст дозволять на належній історичній базі розвивати статутне право, тобто розробляти, приймати та удосконалювати статuti міст України, здійснювати адміністративно-територіальну реформу та реформу місцевого самоврядування.

Для юридичної освіти та правового всеобучу практичне значення мають знання про традицію міського права та правові цінності, які є невід'ємною складовою правової традиції українців. У навчальному процесі вищих навчальних закладів ці знання можуть бути використані при викладанні начальных дисциплін “Історія держави та права України”, “Загальна історія держави та права”, “Історія європейського права”, “Порівняльне правознавство”, «Конституційне право», “Муніципальне право”.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи обговорювалися та отримали схвалення на засіданнях кафедри теорії та історії Львівського державного університету внутрішніх справ та на наукових семінарах. Підсумки розробки проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були апробовані в доповідях і повідомленнях на 11 науково-практичних конференціях: Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 9-10 лютого 2006 р.); Міжнародній науковій конференції «Шості осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 26-27 жовтня 2007 р.); Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 8-9 лютого 2007 р.); Науково-практичній конференції «Право на приватність: тенденції та перспективи» (м. Львів, 14 листопада 2008 р.); *Другій звітній науковій конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи»* (м. Львів, 29 лютого 2008 р.); Науковій конференції «Компаративістські читання (IV міжнародний науковий семінар «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку)» (м. Київ, 8-11 квітня 2009 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 29-30 травня 2009 р.); Науково-практичному семінарі «Обмежені речові права на земельні ділянки: проблеми законодавчого забезпечення та реалізації» (м. Львів, 16 жовтня 2009 р.); Звітній науково-практичній конференції юридичного факультету ЛьвДУВС (м. Львів, 19 лютого 2010 р.); Круглому столі на тему "Проблеми державотворення та правотворення в Україні" (м. Львів, 5 березня 2010 р.); Круглому столі на тему «Порівняльне правознавство» (м. Львів, 28 травня 2010 р.).

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи викладено в 16 публікаціях, з яких – 5 наукових статей, опубліковані у фахових виданнях та одна публікація у зарубіжному виданні, 10 – тези доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою і завданням дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 200 сторінок. З них основного тексту – 162 сторінки, список використаних джерел (212 найменувань) – 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми роботи; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; схарактеризовано методи роботи; розкрито наукову новизну та практичне значення основних положень; подано відомості про їхню апробацію і впровадження.

Розділ 1. «Теоретичні та методологічні засади порівняльно-історичного дослідження міського права в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлено сучасний стан порівняльної історії міського права в Україні, її історіографію, джерельну базу та методологію.

У *підрозділі 1.1. "Історіографія проблеми"* здійснено історіографічний огляд та історіографічний аналіз наукових праць, присвячених порівняльній історії міського права в Україні. Констатовано, що українська історіографія міського права має поважні традиції, серед яких традиція порівняльних досліджень, яка поширювалася у конкретні історичні епохи і служила дороговказом для історіографів – від фундаторів української історико-правової науки до представників окремого дослідницького напрямку сучасної української історії держави та права – історії місцевого самоврядування та самоврядного права. Визначальними критеріями для віднесення наукових знань до історіографії міського права є міське право як об'єкт чи предмет історико-правових досліджень і порівняльний концептуальний підхід чи метод порівняльного правознавства як її методологічна основа.

Поширення та застосування порівняльного підходу, а, особливо, його результативність значним чином обумовлюють періодизацію української історіографії міського права. Наукове осмислення проблематики міського права, методології його порівняльних досліджень розпочалося у XIX столітті. Цей етап доречно назвати етапом становлення української історіографії історії міського права. Його хронологічні межі не співпадають з хронологічними межами відомих

історико-правових процесів, наприклад, історіографії державності України, оскільки відомі дослідники продовжували свою діяльність в установах Української академії наук весь довоєнний період (1918-1941 рр.). Важливо, що на цьому етапі порівняльні дослідження історії міського права мали організаційну основу. І якщо у XIX столітті вони в основному здійснювалися університетськими професорами (Львівського та Київського університетів), то з 1918 р. організаційними осередками таких досліджень стали чотири академічні кафедри: кафедра порівняльної історії права; кафедра західно-руського та українського права; кафедра слов'янського законодавства; кафедра українського звичаєвого права. Трагічний фінал першого етапу розвитку юридичної науки в системі АН УРСР по суті призупинив порівняльні дослідження міського права в Україні, перемістивши їх осередки до української діаспори. Вчені української еміграції зберегли тяглість цих досліджень. Однак більшість із них не вийшли на рівень історико-правових узагальнень. Причина такого парадоксу полягає, напевне, в тому, що більшість науковців діаспори перебували під впливом наукових ідей М. Грушевського про негативний вплив магдебурзького права на розвиток українських міст. Найбільш значні наукові праці, присвячені міському праву будувалися на антитезі, на заперечення ідеї М. Грушевського, тому не виходили за рамки Середньовіччя. Вихід за ці рамки здійснили українські вчені у 60-80-х роках XX ст. Зокрема, один із фундаторів сучасної Львівської наукової школи істориків права професор В. Кульчицький досліджував місцеве самоврядування в Галичині та модерне міське право Львова, сформоване після надання місту статуту 1870 р. Своїми ідеями та знаннями В. Кульчицький спонукав до вивчення історії міського права низку вчених, праці яких започаткували сучасний етап порівняльних досліджень міського права.

Для сучасного етапу характерним є організаційно неформлене, але фактичне існування наукової школи порівняльної історії міського права в Україні. У підрозділі здійснено історіографічний аналіз праць провідних представників цієї школи з Києва, Харкова, Одеси, Львова, Чернівців, а саме: О. Головка, П. Гураля, В. Кіселичника, М. Кобилецького, М. Никифорака, П. Музиченка, Н. Толкачової, І. Усенка, Є. Харитоновна, О. Харитонової, О. Ярмиша. Автор підкреслює, що елементи порівняльної історії міського права характерні також для робіт І. Бойка, М. Демкової, Ю. Дмитришина, О. Козубської-Андрусів, В. Семківа, С. Стременовського та інших

У підрозділі проведено історіографічний огляд праць зарубіжних істориків права та українських істориків, спеціальним предметом дослідження яких було міське право. Серед зарубіжних дослідників історії міського права в Україні автор виділила представників німецької, польської, російської та білоруської історіографії. Порівняльне дослідження міського права провели німецькі вчені Р. Ебель, Р. Лібервирт, Г. Люк. Серед польських дослідників історії міського права особливий інтерес викликали праці А. Фенчака, В. Ярмоліка, Р. Щигеля, К. Камінської. Російська та білоруська історіографія порівняльної історії міського права в українських містах представлена І. Білоконським, О. Васильчиковим, О. Градовським, Б. Веселовським, М. Іорданським, О. Келлер.

Порівняльний аналіз міського права став невід'ємною складовою синтетичних праць сучасних українських істориків, зокрема Н. Білоус, Т. Гошко, М. Капраля, Т. Плаксі, Д. Чорного.

Проведений історіографічний огляд наукової літератури свідчить, що порівняльний аналіз в історії міського права не був самостійним напрямком ні історико-правових, ні історичних досліджень. Однак саме порівняльний концептуальний підхід дозволяє виявити загальне та особливе у розвитку міського права в Україні, пов'язати в єдине ціле історико-правові процеси в українських містах протягом тривалого історичного часу.

У підрозділі 1.2. *“Джерельна база дослідження”* зазначається, що мета дисертаційного дослідження, його основний концептуальний підхід, розуміння міського права обумовили авторський підхід до формування джерельної бази. Систематизація джерел дослідження вимагала встановлення чітко окреслених меж джерельної бази, оскільки весь комплекс джерел, які стосуються правової реальності чи правового життя українських міст є величезним.

На думку автора, емпіричний матеріал дослідження так чи інакше можна узагальнити у поняттях «норми міського права», «інститут міського права та «джерела міського права». І саме поняття «джерело міського права» покладено в основу формування джерельної бази дослідження

. Його зручність полягає у використанні більшістю вчених джерела права в матеріальному розумінні та джерела права у формальному розумінні. За таких умов результативним для нашого дослідження стало використання термінів «джерело міського права» (наприклад, звичаєве право) та «джерело норм міського права» (наприклад, формалізоване рішення органу місцевого самоврядування). Відтак джерельну базу порівняльного дослідження міського права складають джерела міського права у матеріальному та формальному (формально-юридичному) сенсі.

У підрозділі обґрунтовано подібність та відмінність джерел міського права Середньовіччя та Нового часу. Подібність джерел середньовічного міського права та міського права Нового часу стосується, насамперед, таких ознак як єдині межі юрисдикції (вони поширюються на жителів міст) та нормативність. Відмінності пов'язані з обов'язковістю (більшість джерел середньовічного міського права приймаються з дозволу (привілей) держави, тоді як більшість джерел міського права Нового часу приймаються від імені держави, та юридичною силою джерел (міське право Середньовіччя не сформувало стійкої та чіткої ієрархії джерел за юридичною силою, тоді як міське право Нового часу ієрархічне). До того ж джерела середньовічного міського права – це джерела приватного права, тоді як міське право Нового часу – публічне.

Центральне місце серед джерел середньовічного міського права в українських містах займають привілеї. У підрозділі визначено зміст та форму привілеїв та певним чином їх класифіковано. Зазначено, що серед привілеїв українських міст ліву частку займають привілеї, які підтверджують попередні привілеї. Характерними прикладами таких привілеїв є королівські привілеї часів Польського королівства, Речі Посполитої та універсали українських гетьманів. Загалом привілеї у різних формах складають великий масив джерел середньовічного міського права в українських містах. З огляду на це джерелознавцями та дослідниками історії міського права в Україні робилися більш чи менш успішні спроби класифікувати ці привілеї. Як правило, в основі успішних класифікацій покладено два критерії: а) міські відносини, які регулювались привілеями; б) суб'єкти, які надавали привілеї. У залежності від історико-правового періоду привілеї надавали та підтверджували монархи Польського королівства та Речі Посполитої (королі), монархи Литовсько-Руської держави (князі та гетьмани), польські, литовські та руські феодалі, козацькі гетьмани та старшина, російські царі та австрійські цісарі. Дискусійним в українській історико-правовій науці залишається питання про надання привілеїв володарями Княжої доби, зокрема князями та королями Галицько-Волинської держави. Більшість істориків права обґрунтовують думку, що такі привілеї надавалися, проте документи про це не збереглися.

Як джерело міського права у підрозділі аналізуються найбільш досліджені та систематизовані привілеї – королівські привілеї та універсали – привілеї козацьких гетьманів. У результаті автор доводить, що привілеї є традиційним джерелом середньовічного міського права, характерним тільки для цього етапу історії міського права в Україні.

На відміну від привілеїв, ухвали (рішення) міських органів самоврядування посідають чільне місце серед джерел міського права впродовж усієї своєї історії. Для порівняльного дослідження міського права вони незамінні і цікаві тим, що містять суттєві відмінності у змісті та формі. Ці відмінності обумовлені принципом магдебурзького права, яке встановлює право органів міського самоврядування на правотворчість, але не визначає форми чи юридичної сили результатів такої правотворчості. Відтак ухвали (рішення) органів самоврядування набувають різних форм і враховують систему та специфіку органів самоврядування окремих українських міст. Для їх порівняння автор вдалася до методу типологізації, тобто відібрала найбільш типові, що містять порівняльні норми міського права. Застосування такого методу стало можливим завдяки опублікованим та неопублікованим міським книгам, в яких зібрані рішення органів міського самоврядування.

У підрозділі підкреслено, що особливе значення для середньовічного міського права в Україні, яке загалом відносять до сім'ї магдебурзького права, мали такі джерела права як судові рішення. Показано схему поширення цих рішень, їх систематизацію у судових книгах та роль у розвитку міського права.

Автор стверджує, що вагому роль у становленні середньовічного міського права відіграла правова доктрина. У підрозділі висвітлено зв'язок між правовими збірниками (працями юристів)

та судовою практикою (рішеннями міських судів), який унаочнює загалом зв'язки між джерелами середньовічного міського права. У Середньовіччі міське право стає системою з характерними джерелами, специфічні особливості яких дають змогу судити про природу і характер самого міського права.

Джерела міського права та їх особливості з поміж іншого відрізняють середньовічне міське право від міського права Нового часу. Нормативну форму міському праву Нового часу надає держава. Відтак основним джерелом міського права стає нормативно-правовий акт, прийнятий чи затверджений органами держави. У підрозділі описані та класифіковані нормативно-правові акти як джерела міського права на українських землях Австрійської (згодом Австро-Угорської) та Російської імперій.

Більшість законів, які є джерелами міського права в Австрійській та Австро-Угорській імперіях є опублікованими, а частина найважливіших із них перекладені українською мовою та систематизовані з метою наукових досліджень. Серед неопублікованих джерел найбільшу частку складають ті, де суб'єктами нормотворчості є територіальні громади та їх органи самоврядування. Це рішення міських рад, їх виконавчих органів (магістратів), крайових самоврядних та державних органів тощо. Як архівні матеріали вони зосереджені в ЦДІА України у м. Львові, державних архівах Львівської (ДАЛО), Чернівецької (ДАЧО), Івано-Франківської (ДАІВО), Тернопільської (ДАТО) та Закарпатської областей (ДАЗО), відділі рукописів Львівської національної бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України. У дисертаційному дослідженні описано окремі фонди, які систематизують названі джерела дослідження.

Законодавчі та інші нормативно-правові акти Російської імперії, які регулювали відносини в українських містах найповніше представлені в опублікованому «*Полном собрании законов Российской империи*». Крім опублікованих предметом дослідження стали неопубліковані документи міських дум та управ, зосереджені в ЦДІА України у м. Києві, державних архівах Харківської (ДАХО), Чернігівської (ДАЧО), Миколаївської (ДАМО) та інших областей. Загалом автором опрацьовано 12 фондів названих у підрозділі архівів.

В цілому джерельна база дисертаційного дослідження є достовірною і достатньою для репрезентативного порівняльного дослідження. Встановлені історико-правові факти є емпіричною основою порівняльної історії міського права в Україні.

У підрозділі 1.3. *“Методологія порівняльно-історичного дослідження міського права в Україні”* досліджується становлення порівняльної історії міського права в Україні та запропоновано авторську методологію порівняльно-історичного дослідження міського права в українських містах. Акцент зроблено на розвитку основних засад порівняльної історії міського права, на становленні порівняльного аналізу як одного з основних концептуальних підходів української історико-правової науки, перетворенні порівняльного методу у традиційний метод наукового пошуку українських істориків права.

Найважливішим результатом застосування цього методу є усвідомлення того, що історія та право, за умови його розуміння як інституційного механізму реалізації та практичного адміністрування справедливості (Р. Козеллек), є взаємозумовленими величинами.

Основні підходи, в тому числі порівняльний, до визначення міського права як суспільного феномена почали формуватися вже в контексті української історико-правової науки ХІХ – початку ХХ ст. Українські історики права ХІХ – початку ХХ ст. М. Владимирський-Буданов, С. Іваницький-Василенко, Ф. Леонтович, М. Максименко, О. Малиновський, Ф. Тарановський, М. Ясинський та ін. в умовах становлення вітчизняної історико-правової науки започаткували підхід до вивчення міського права як самостійного специфічного правового явища. Фактично тоді ж були сформовані методологічні установки, які успішно застосовувалися для дослідження міського права. Кожна з цих методологічних установок найбільш яскраво виявляється у працях окремих авторів. Зокрема, безпосередній зв'язок історії міського права з історією міст і міських громад знаходимо у Ф. Тарановського та Я. Падоху. Більшість істориків права ХІХ – початку ХХ ст. розуміють міське право як багатоаспектне явище. Такі дослідження дають цінну інформацію про життя міста, розвиток ремесла, торгівлі, умови життя міщан, умови набуття міського громадянства, соціальну структуру міського населення, суд і правосуддя, міську архітектуру, психологію міста,

міські звичаї тощо. Відтак дослідження міського права – це завжди компроміс між радикальними політичними та цивілізаційними підходами до вивчення історії, оскільки міське право – це явище і політичної, і матеріальної, і цивілізаційної історії.

У той самий час міське право є зібранням цивільних, адміністративних, державних, кримінальних, процесуальних та інших норм. Отже, історичні частини галузевих юридичних наук насправді включають знання про нього. Але як цілісне явище міське право вивчають історики права. Одним із перших у вітчизняній історико-правовій науці юридичний підхід до аналізу міського права застосував С. Іваницький-Василенко. У науковій розвідці «Джерела магдебурзького права у Західній Русі й Гетьманщині» він не тільки зупинявся на історичних проблемах магдебурзького права в Україні, а й намагався з'ясувати зміст норм міського права та порівняти їх з аналогами у німецьких містах.

Багатий науковий досвід українських істориків права XIX – початку XX століть створив умови для наступності у порівняльних дослідженнях міського права і можливості для новацій на основі сучасного методологічного інструментарію.

У підрозділі описані складові цього інструментарію – конкретні методи та прийоми дослідження. Позитивною стороною трансформації порівняльного підходу історико-правової науки у її метод є подальша його спеціалізація. У підрозділі дослідження описано історико-юридичний порівняльний метод як спосіб з'ясування позитивного міського права в його історичному розвитку. Окрім того з'ясовано пізнавальні можливості інших історико-юридичних методів, які доповнюють основний метод, а саме: генетичного, методу періодизації, реконструктивного методу і доведено необхідність синтезу історико-юридичного порівняльного методу з цими методами.

У підрозділі констатовано, що методи та процедури порівняльного дослідження міського права здатні забезпечити такий рівень знань про нього, який не здатний забезпечити ніякий інший загальний чи спеціальний метод.

Розділ II «Середньовічне міське право на українських землях у XII – XVIII століттях» складається з трьох підрозділів, визначає загальне та особливе у становленні середньовічного міського права в українських містах, містить порівняльний аналіз основних інститутів міського права, узагальнює та констатує вплив середньовічного міського права на формування правової традиції українського народу.

У підрозділі 2.1 «Загальне та особливе у становленні середньовічного міського права в українських містах» показано загальні закономірності та особливості розвитку міського права у середньовічних українських містах.

До загальних закономірностей, обґрунтованих аналізом конкретно-історичного матеріалу, віднесено: розвиток міського права на основі звичаєвого права певної території; відмежування міського права від земського та канонічного на основі станової приналежності суб'єкта права та місцевості, території, на які воно поширювалося; розуміння міських спільнот як окремого суспільного інституту, окремого типу політичного інституту; договірний характер формування міської спільноти, яка надалі виступає «колективним» суб'єктом права, тобто діє від імені всіх мешканців міста; міське право розвивається як приватне право, його основу складає звичаєве право, торгівельне право, статутне право; на міське право істотно вплинули римське та канонічне право.

Особливості становлення середньовічного міського права в українських містах полягають у специфіці поширення (трансферту) середньовічного німецького права, його трансформації, збагаченні місцевим звичаєвим правом; існуванні в окремих містах у структурі міського права поряд з нормами магдебурзького права норм права національних громад; різнобіжжі процесів уніфікації міського права на основі магдебурзького права або його різновидів і формування українського, польського міського права; існування двох великих періодів в історії магдебурзького права – литовського (XIV ст. – 1654 р.) і румунського (1654-1834 рр.); становлення м. Львова як материнського для міст з німецьким правом Галичини і Поділля та розвиток Львівського міського права; існування повного та неповного магдебурзького права для українських міст.

Серед цих особливостей окремих наголос зроблено на специфіці поширення середньовічного німецького права на українські землі та виокремленні з-поміж інших форм рецепції німецького права. Доведено, що основним способом поширення німецького міського права було його дарування новозаснованим або уже існуючим містам. Інший спосіб – звертання за правовими роз'ясненнями до німецьких «материнських» міст майже не застосовувався. Рецепція німецького міського права забезпечила містам найважливіші економічні монополії, наприклад, торгівельне право, право продажу алкогольних напоїв, а для окремих великих міст – право складу. Економічні переваги спричинили зміну статусу міста, яке відривається від провінції, втрачаючи роль центрів відповідних земель чи регіонів, характерну для міст княжого періоду. Це обумовлює історико-правовий процес сепарації міського права і заснованому на цьому праві міському самоврядуванню.

У підрозділі 2.2. «Порівняльний аналіз основних інститутів середньовічного міського права» осмислено зміст найважливіших складових середньовічного міського права – інституту міського громадянства, інституту самоврядування, торговельного та цехового права.

Питання набуття та втрати громадянства якнайповніше виявляють специфіку правового регулювання громадянства в різних містах. У підрозділі порівнюються вимоги, які ставилися до осіб, що набували громадянство, порядок набуття та втрати громадянства, підстави втрати, правовий статус міських громадян, плата за набуття громадянства.

У підрозділі також виявлено подібне та відмінне у правовому регулюванні утворення та діяльності органів міського самоврядування. Автором з'ясовано, що для більшості українських міст магдебурзького права характерним було утворення таких органів самоврядування як рада та лава, які з часом утворювали єдиний орган – магістрат. Проте окремі міста утворювали й інші органи самоврядування, наприклад «Нову раду» у Києві, чи Колегію сорока мужів у Львові. Різними були вимоги до міських урядників та їх статус. В одних містах міські урядники не отримували платні з міської скарбниці, але звільнялися від міських податків. Натомість київські міські урядники отримували платню за свою працю, що свідчить про поступову професіоналізацію міської служби.

Різними за обсягом були і повноваження міських органів самоврядування, їх функції та основні напрями діяльності. Загальними для більшості українських міст функціями органів самоврядування були: представництво інтересів міської громади та окремих міщан поза містом, прийняття до міського права, судочинство на основі норм міського права, регулювання торгівельних і ремісничих відносин у місті, стягнення міських і державних податків.

Істотні відмінності у повноваженнях та функціях стосуються забезпечення оборони міста, дотримання порядку і благоустрою у місті, благочинної діяльності.

У підрозділі акцентовано увагу на тому, що міське право обмежувало певним чином міську владу, було правовою основою для боротьби міщан з такими негативними історичними явищами як олігархізація міської влади, непотизм, узурпація влади тощо.

Порівняльний аналіз торговельного та цехового права, проведений у підрозділі, довів їх роль у становленні та розвитку середньовічного міського права, підкреслив природу середньовічного міського права як приватного права.

У підрозділі 2.3. «Вплив середньовічного міського права на формування правової традиції українського народу» підсумовано порівняльний аналіз середньовічного міського права і показано його вплив на правову традицію українського народу. Вивчення цього впливу актуально для сучасної національної правосвідомості в Україні, оскільки йдеться і про її історичне коріння, і про цивілізаційний вибір, який зумовлює європейські прагнення.

Середньовічне міське право істотно більше ніж міське право Нового часу залежало від приватного фактора, починаючи з того, що будь-який судовий розгляд починався з позову, у природі своїй приватного і закінчуючи правотворчими можливостями громади, яка регулювала значну сферу міських відносин. Середньовічне міське право як приватне право висувало перед жителями міст на перший план питання про вибір способів захисту своїх прав та інтересів. Йдеться, насамперед, про вибір між правовим і не правовим способом поведінки. Дві найважливіші складові цього вибору – це вибір міського громадянства та вибір правового чи не правового захисту своїх прав та інтересів. Право на міське громадянство (міське право)

безпосередньо впливало на правосвідомість мешканців міста, оскільки робило їх повноправними суб'єктами міського права. Вступ до міського громадянства забезпечував специфічний правовий статус мешканців міста, основою якого була їхня особиста свобода. У правосвідомості вільних мешканців міст формувалося уявлення про формальну рівність міських громадян незалежно від їх багатства, належності до конфесій тощо. Попри те, що історичні факти свідчать про постійне порушення формальної рівності, боротьба міщан за неї стала невід'ємною складовою історії міст і міського права. Міське право поширило формальну рівність на участь громадян міста не тільки у міських урядах, а й на судову владу. Поступово у свідомості міщан формувалося уявлення про «народний суд», «суд рівних над рівними». Практика судового захисту сформувала у правовій свідомості міських громадян розуміння необхідності фахових юристів у органах самоврядування. Відтак у містах з'являються представники юридичної професії – прокуратори, писарі, адвокати, синдики.

Однак чи не найважливішим аспектом впливу міського права на правову традицію було встановлення правових обмежень. Правові обмеження у середньовічному міському праві ґрунтуються на тогочасному розумінні справедливості та ідеї про обов'язок міської громади зробити своїх громадян заможними. Очевидно, що середньовічне міське право нормативно формувало модель поведінки мешканця міста, зорієнтовану на досягнення таких цінностей як моральність багатства та солідарність людей. Для більшості європейців, у тому числі українців, ці цінності залишаються актуальними на сьогодні.

Розділ III «Модерне міське право на українських землях Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій» складається з двох підрозділів, які підсумовують порівняльний аналіз міського права середини XIX – початку XX століття.

У підрозділі 3.1. «Правове регулювання міських відносин в Австрійській (Австро-Угорській) та Російській імперіях» здійснено порівняльний аналіз законодавства про міське самоврядування Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій. Вивчено систему нормативно-правових актів, які регулювали міські відносини, подібне та відмінне у становленні цього законодавства, його структурі, основних інститутах, законодавчій техніці, законодавчих дефініціях та конструкціях. Досліджено зміни у міському законодавстві та основні тенденції його розвитку в Австрії (Австро-Угорщині) та Росії.

Констатовано, що законодавство про міське самоврядування Австрії (Австро-Угорщини) розвивалося як складова австрійського (австро-угорського) конституціоналізму. Відтак основою для нормативно-правових актів, які регулювали міські відносини, були австрійські конституційні акти. Окрім того, форма державного устрою монархії обумовлювала прийняття поряд із загальнодержавними законами законів коронних країв. В основу австрійського (австро-угорського) законодавства про міське самоврядування була покладена громадська теорія самоврядування, яка передбачала максимальний рівень самостійності міських громад.

У підрозділі джерела міського права Австрії (Австро-Угорщини) порівнюються із джерелами міського права Російської імперії, до яких автор відносить не тільки закони, а й циркуляри Міністерства внутрішніх справ з міських справ, акти тлумачення державних органів. Зокрема, безпосередньо порівнюються норми Міських положень 1870 та 1892 р. Російської імперії та загальнодержавного австрійського закону «Про основні засади організації громад» від 1862 року і «Закону громадського зобов'язуючого в Королівстві Галичини і Володимирії разом з Великим князівством Краківським».

Детально аналізується також подібне і відмінне у міських статутах західноукраїнських міст (насамперед, Львова та Чернівців) і положеннях про громадське управління міст Лівобережжя та Півдня України (Харкова, Одеси, Миколаєва).

У підрозділі 3.2. «Основні інститути модерного права в українських містах Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій» автор розкриває зміст основних структурних елементів міського права середини XIX – початку XX століття, зосереджуючи увагу на нормах, які регулювали членство у міських громадах, вибори органів самоврядування, структуру та повноваження органів самоврядування, міську службу, земельні, майнові та фінансові відносини, громадські порядок та благоустрій. Порівняння цих інститутів міського права утвердило наукову

позицію автора про реалізацію в українських містах Австро-Угорщини та Росії двох моделей міського самоврядування, які умовно можна назвати моделлю «відносної автономії міської громади» та моделлю «господарського самоврядування міської громади». Австрійська модель відносної автономії громади базувалася на конституційному праві громад на самоврядування та законодавчо узаконеній самостійній діяльності громади. Російська модель ґрунтувалася на засадах децентралізації влади, усуненні громад від політичної діяльності та виконання ними передусім господарських функцій.

Автор критично осмислила ті правові принципи та конструкції, які були новими для міського права і відіграли позитивну чи негативну роль у розвитку міського самоврядування в Україні. Серед них особливу увагу привернула реалізація ідеї про поділ сфер діяльності громади на власну (безпосередню) і делеговану (доручену), яка у різні періоди відіграла як позитивну, так і негативну роль у розвитку громад. Оцінено також правовий механізм нагляду та контролю уряду за громадами, правові основи міської служби, правове регулювання бюджетних відносин.

Загалом розвиток модерного міського права логічно пов'язати з розвитком інших соціальних, політичних і правових явищ XIX століття, передусім з остаточним утвердженням нових соціально-економічних систем (про що свідчить скасування кріпосного права), переходом від абсолютистської держави до демократичної; становленням конституціоналізму; формуванням єдиного законодавства централізованих держав.

Хронологічно міське право Австрійської (згодом Австро-Угорської) та Російської імперії формувалося в один історичний час – у другій половині XIX століття. Зіставними були економічні та політичні умови - необхідність модернізації у всіх сферах життя, істотні міжнаціональні суперечності всередині імперій, нерівномірність економічного та соціального розвитку різних частин держав. Однак міське право, як і міське самоврядування, розвивалося як один із чинників і результат становлення конституційної держави в Австро-Угорщині і як спроба зберегти самодержавство в Росії.

Відтак історія міського права середини XIX – початку XX століття – необхідний етап у формуванні самоврядної традиції та традиції міського права українців.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичні узагальнення і по-новому вирішене важливе наукове завдання, що полягає у порівняльному аналізі міського права на українських землях у XII – XIX ст., і на цій основі створення порівняльної історії міського права в Україні. Результати дослідження узагальнюються та конкретизуються у таких висновках:

1. Історії міського права в Україні присвячена значна кількість літератури, різнопланової за проблематикою. Аналіз джерельного комплексу досліджуваної проблеми дав підстави виокремити кілька основних історіографічних періодів, які потрібно розглядати в контексті загального напрямку розвитку української історико-правової науки. Враховуючи специфіку порівняльно-історичного дослідження міського права, виділено три історіографічні етапи у вивченні проблеми. Сучасний період дослідження міського права позначений звертанням до порівняльно-історичного методу більшості наукових дослідників, зокрема, П. Гураля, В. Кіселичника, М. Кобилецького, А. Резнікова, Н. Толкачової, Є. Харитонова.

Таким чином, історіографія проблеми дозволяє стверджувати, що порівняльна історія міського права є традиційним напрямом наукових досліджень в українській історико-правовій науці. Проте спеціального системного порівняльно-історичного дослідження міського права XII – XIX ст. не проводилося.

2. Історія міського права в Україні є складовою української правової традиції. Вона базується на ідеї природного права громади на самоврядування, розвиток якої забезпечив наступність історії міського права.

Ці характеристики європейської традиції міського права та їх порівняння з відповідними характеристиками традиції міського права України дозволили дати ствердну відповідь про цивілізаційну приналежність вітчизняної традиції до європейської.

3. Основним внеском історії міського права у розвиток правової традиції українського народу є:

- утворення правової основи для розвитку міського самоврядування, поступового формування муніципальної влади як окремої гілки влади;
- становлення інституту громадянства міста, визначення правового статусу міщан як окремого стану;
- встановлення формальної рівності мешканців міста, забезпечення права громади на самоврядування;
- надання світського політичного характеру містам;
- рецепція римського приватного права;
- фактичне формування та застосування таких форм (джерел) права як нормативно-правовий акт (рішення органів самоврядування), судовий прецедент (рішення міських судів), правова доктрина (праці юристів);
- прискорений розвиток інституту права власності і торгового права;
- забезпечення правового зв'язку між українськими містами, які знаходилися на території різних держав;
- поширення участі народу у міському самоврядуванні і на судову владу.

4. Порівняльно-історичний аналіз міського права довів існування двох етапів в його історії, якісно відмінних один від одного. Перший етап, хронологічні рамки якого обмежуються середньовіччям, характерний домінуванням в українських містах магдебурзького права як основи міського. Загалом міське право тогочасних українських міст можна віднести до сім'ї магдебурзького права. Основні відмінності міського права різних українських міст полягали в обсязі магдебурзького права (повне чи неповне), існуванні права національних громад, співвідношенні магдебурзького права та українського звичаєвого права у регулюванні міських відносин. Визначальними інститутами середньовічного міського права були інститут міського громадянства та інститут міського судочинства. Спільність обов'язків міщан обумовлювала єдність міської громади. Характерною формою (джерелом) міського права був привілей.

Отже міське право Середньовіччя – це право, яке походить від громади, і часто конкурує з державним правом, тоді як міське право Нового часу – це складова права, встановленого і гарантованого державою.

5. Порівняльно-історичний аналіз міського права показав, що ідеї, концепції та теорії самоврядування, закладені як принципи міського права трансформуються у результаті впливу різних історико-правових процесів.

Зокрема, у дисертаційному дослідженні доведено, що висхідні ідеї становлення міського права в українських містах Австро-Угорської та Російської імперій були схожими, базувалися на розумінні природного права громадян на самоврядування та пруському досвіді децентралізації державної влади. Проте громадська теорія самоврядування у жодному з українських міст обох імперій не була реалізована. У результаті у міському праві Австро-Угорщини була реалізована модель «відносної політичної та правової автономії громад», тоді як в Росії «відносної господарської автономії громад».

6. Порівняльна історія міського права формує уявлення про закономірності його розвитку. До таких в українських містах необхідно відносити:

- поступове перетворення міських спільнот у територіальні міські громади та своєрідні корпорації – історичні аналоги юридичних осіб;
- трансформація міського права з приватного у публічне;
- виокремлення міського права в історичних системах права, його сепарація від державного та церковного права;
- еволюція традиційних джерел міського права, домінування на різних етапах історії міського права різних джерел.

7. Проблематика порівняльного дослідження міського права є складовою частиною одного з найважливіших напрямків сучасної світової історіографії. Актуальність і важливість цієї проблематики пов'язана з тим, що становлення міського права, заснованого на передових

теоретичних розробках і європейському досвіді самоврядування, сприяло формуванню єдиного правового простору на землях Центральної і Східної Європи, у тому числі українських. Відтак традиція міського права є не тільки історичною основою для розвитку міського самоврядування і муніципального права в Україні, а й цивілізаційним орієнтиром для її європейської інтеграції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ.

1. Хомко Л.В. Міське право як система правових норм, встановлених органами місцевого самоврядування / Л.В. Хомко // Митна справа: науково-аналітичний журнал. – Л. - 2009 . - № 3(63). - С. 111-118.
2. Хомко Л.В. Історико-правові аспекти впливу магдебурзького права на міське право України / Л.В. Хомко // Митна справа: науково-аналітичний журнал . – 2009. - № 6 (66). - С. 200-206.
3. Хомко Л.В. Роль міст і міського права у формуванні правової традиції українського народу / Л.В. Хомко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право». – 2010. - № 14. - С. 67-71.
4. Хомко Л.В. Австрійська та російська моделі самоврядування в українській містах другої половини ХІХ ст.: порівняльний аналіз / Л.В. Хомко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. - №1. - С. 119-127.
5. Хомко Л.В. Порівняльне міське право: засади історико-правового дослідження / Л.В. Хомко // Підприємництво, господарство і право. – Київ, 2011. - № 5 (185). - С. 29-33.
6. L. Khomko, Wpływ prawa miejskiego na świadomość mieszkańców średniowiecznych miast europejskich // Przeszłość i teraźniejszość samorządu terytorialnego w Europie Środkowej. Pod red. Zbigniewa Bukowskiego i Sławomira Kamosińskiego. Bydgoszcz 2013. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. S. 14-18.
7. Хомко Л.В. Міське право в Україні: історія становлення і розвитку / Л.В. Хомко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали Регіонал. наук.-практ. конф. (м. Львів, 9-10 лютого 2006 р.). – Львів, 2006. - С. 100-101.
8. Хомко Л.В. Міське право як проблема порівняльно-історичного правознавства / Л.В. Хомко // Шості осінні юридичні читання: збірник тез Міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 26-27 жовтня 2007 р.). – Хмельницький, 2007. - С. 97-99.
9. Хомко Л.В. Порівняльно-історичне дослідження міського права в Україні: основні засади (ХІІ- ХІХст.) / Л.В. Хомко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали Регіонал. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8-9 лютого 2007 р.). – Львів, 2007. - С. 140-141.
10. Хомко Л.В. Порівняльне історико-правове дослідження: засади історико – правового дослідження / Л.В. Хомко // Державотворення та право творення в Україні: проблеми та перспективи: Матеріали Другої звітної наукової конференції (29 лютого 2008 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. - С. 130-134.
11. Хомко Л.В. Купецьке право як складова міського права (в контексті формування приватного права) / Л.В. Хомко // Право на приватність: тенденції та перспективи: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 листопада 2008 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. - С. 211-214.
12. Хомко Л.В. Міське право в Україні: порівняльне історико-правове дослідження / Л. В. Хомко // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів міжнародного наукового симпозиуму «Дні порівняльного правознавства» (8–11 квітня 2009 р.). - Київ, 2009. - С. 204-207.
13. Хомко Л.В. Особливості поширення міського права на українських землях / Л.В. Хомко // Актуальні питання реформування правової системи України: збірник наукових статей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції (29 -30 травня 2009 р.). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. - С. 110-112.

14. Хомко Л.В. Порівняльний аналіз моделей самоврядування на території українських міст (XVIII- XIX ст.) / Л.В. Хомко // Звітна науково-практична конференція юридичного факультету ЛьвДУВС: тези доповідей учасників звітної науково-практичної конференції юридичного факультету (19 лютого 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. - С. 159-162.

15. Хомко Л.В. Міське право як елемент правової традиції українського народу / Л.В. Хомко // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: матеріали учасників круглого столу (5 березня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. - С. 144-148.

16. Хомко Л.В. Порівняльне дослідження міського права Львова та Харкова (друга половина XIX- початок XX століття) /Л.В. Хомко // Порівняльне правознавство: матеріали круглого столу (28 травня 2010 р.). - Львів: ЛьвДУВС, 2010. - С. 293-298.

АНОТАЦІЯ

Хомко Л.В. Порівняльно-історичне дослідження міського права в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. Львівський національний університет імені Івана Франка. - Львів, 2013.

У дисертації на підставі аналізу наукової літератури та архівних матеріалів досліджено порівняльну історію міського права в Україні. Розкрито правову природу, історію становлення, розвитку та поширення міського права на українських землях. Встановлено і проаналізовано інститут громадянства міста. Обґрунтовано історико-правовий зміст міського права як права на самоврядування міських громад. Проведено порівняльно-правовий аналіз австрійської та російської моделі самоврядування в українських містах другої половини XIX ст. Визначено основні риси міського права українських міст. З'ясовано роль міського права у правовій традиції українського народу.

Ключові слова: міське право, правова традиція, міське самоврядування, інститут міського громадянства, привілеї.

АННОТАЦИЯ

Хомко Л.В. Сравнительно-историческое исследование городского права в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - теория и история государства и права; история политических и правовых учений. Львовский национальный университет имени Ивана Франко. - Львов, 2013.

В диссертации на основе анализа научной литературы и архивных материалов исследовано сравнительную историю городского права в Украине. Раскрыто правовую природу, историю становления, развития и распространения городского права на украинских землях. Установлено и проанализировано институт гражданства города. Изучены источники городского права на разных этапах его истории. Обосновано историко-правовое содержание городского права. Проведено сравнительно-правовой анализ австрийской и российской модели самоуправления в украинских городах второй половины XIX в. Изучено практику реализации этих моделей в правовых дефинициях, правовых конструкциях, нормах и институтах городского права. Определено основные черты городского права украинских городов.

На основе сравнительного исследования городского права разных исторических периодов обобщены закономерности и особенности его развития составляющие неотъемлемую часть правовой традиции украинского народа; становление муниципальной власти как отдельной ветви власти; обеспечение права общины на самоуправление; института гражданства города; установление формального равенства мещан и механизмов их участия в самоуправлении, придание светского характера городским отношениям, фактическое формирование и применение таких форм (источников права, как нормативно-правовой акт, судебный прецедент и правовая

доктрина; обеспечение правовой связи между украинскими городами, находящимися на территории разных государств.

Ключевые слова: городское право, правовая традиция, городское самоуправление, институт городского гражданства, привилегии.

ANNOTATION

Khomko L. V. Comparative-historical study of municipal law in Ukraine . - On the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences. Speciality 12.00.01. – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Studies. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2013.

On the basis of analysis of scientific literature and archival materials comparative Municipal Law in Ukraine was investigated. The legal nature, the history of the formation, development and spread of Municipal Law on the Ukrainian lands were determined. Institute of city citizenship was determined and analyzed. Historical and legal meaning of municipal law as the right of city communities to self-government was enlightened. A comparative legal analysis of Austrian and Russian model of government in the Ukrainian cities of the late nineteenth century was provided. The main features of the Municipal Law of Ukrainian cities were shown. The role of Municipal Law in the legal traditions of the Ukrainian people was clarified.

Keywords : Municipal Law, legal tradition, municipal government, institute of city citizenship, privileges.

Підписано до друку 23.09.2013 р. Формат 60x90/16

Обсяг 0,9 авт. арк.

Тираж 100 прим. Папір офсетний.

Друк: ФОП Кундельський Г. Л.

79000, Львів, вул.. Дорошенка, 14.

Свідоцтво держ. Реєстру: серія В02 № 076643

Тел.: (032) 272 78 97; 096 270 6287.

e-mail: genaprint@mail.ru